

Det femte albumet. Arbetarstaden Sundbyberg.

Flygfoto taget omkring 1930 från Solna hållet. I förgrunden Kronans bryggeri och Svenska Pianofabriken. Rakt under ligger nu Solna Business Park.

Det kan ju verka konstigt att man byter det övre våningsplanet i Bertrandsborg till en etta i Sundbyberg. Pappa Bertil arbetade sedan 1919 vid filmen. Nu var han arkitekt (scenograf) på en ateljé inrymd i Kristallsalongen på Djurgården. Resan från Hässelby med tågbyte i Spånga och sedan spårvagn till Djurgården tog nog sin tid. Nu kunde han kliva på spårvagnen snett över gatan och byta till Djurgårdslinjen på Norrtullsgatan.

Linje 15 vid Sundbybergsgränsen. Här var stallarna belägna för trean som gick ut till Haga och 15 till Sundbyberg.

Så här sågporten ut till vårt hus. Det är Barbro, Tord och kusin Gudrun, som även hon bodde i Sumpän.

Utsikten syns på nästa sida.

Både morfar, Wivan och Gunnel bodde i samma hus som vi.

Här är utsikten från vårt fönster.

Kan man tänka sig en bättre utsikt, om man vill se skolan. Det var villabebyggelse i centrala Sundbyberg då, men spårvagnsspåren skymtar mitt på Fredsgatan. Från hållplatsen kommer tant Inga mamas ungdomsvän med make för att besöka oss.

Här sitter mamma och Barbro i hallen midsommardagen 1932. De skall på utflykt med morfars Dea.

Många fick plats i sittbrunnen och några i ruffen.

Morfar John står till rors, på babordsidan sitter faster Matilda och deras bror Emil, sedan vår moster Lisa och broder Stig. Bakom John skymtar Tord och Barbro. Lägga märke till vattenkaggen i aktern.

Här har man gjort strandhugg, troligen på Janpers holme som var Motorbåtklubben tre kronors klubbholme. Nu syns det fler som var ombord, tant Emma Johns fru, Vivan och sannolikt Gunnel och Bertil.

Janpers holme är inte längre någon holme, man kan gå torrskodd dit. Den ligger i vattnet mellan Blackeberg och södra Ängby.

Stig har fått en racercykel sommaren 1932. Vad Tord åkte på vet jag inte men till Hässelby cyklade man nog.

Den undre bilden är från Bertrandsborg den tredje juli 1932 och antagligen den sista bild som farfar Adolf är med på.

Här står han längst ut till höger och lite bakom de andra, som han brukar. Han var ju oftast längst av alla och ville väl inte skymma någon. Farmor Otilia var så kort att hon kunde stå rak under hans arm. Faster Matilda står helt synlig till vänster, vilket är ovanligt.

Sigge Rapp var bror till Sivert Rapp, den kände Sundbybergs konstnären.

Längst fram står Tord, Stig och Sigge Rapp'. Barbro och Ingalill till höger om dem, Mamma Greta skymmer Adolf lite, men Otilia syns vid hans sida. Birger och Greta i mitten.

En gammal mor, farmor och mormor omgiven av de tio barnen. På bordet står porträttet av Adolf taget på hans sextioårsdag. Han skulle ha blivit 67 år den andra mars. Han hade varit sjuk en tid i kräfta. Han var medveten om att han snart skulle dö och dagen innan bad han Bertil att raka honom så att han skulle vara presentabel.

1928 hade begravningsplatsen invigts. Då var han och kompanjonen Stolt med och blev tackade för sin insats.

Vid Hässelby strand är begravningsplatsen.

I februari 1933 begravdes Adolf Pettersson invid den kyrkogårdsmur och i den grav han själv hade anlagt.

Det är stor stenplatta med en något mindre över och runt om tio stenplattor för de tio barnen.

Familjens fritid har alltid präglats av friluftsliv.

Till vänster sitter man på en badstrand vid Stortorp, sommaren 1933. Kanske en ny plats man inte prövat tidigare. Kanske inte senare heller för jag har aldrig hört någon nämna den. Stig syns inte på bilden så det är väl han som är fotografen.

Brödernas Gretor ser ned på fotografen.

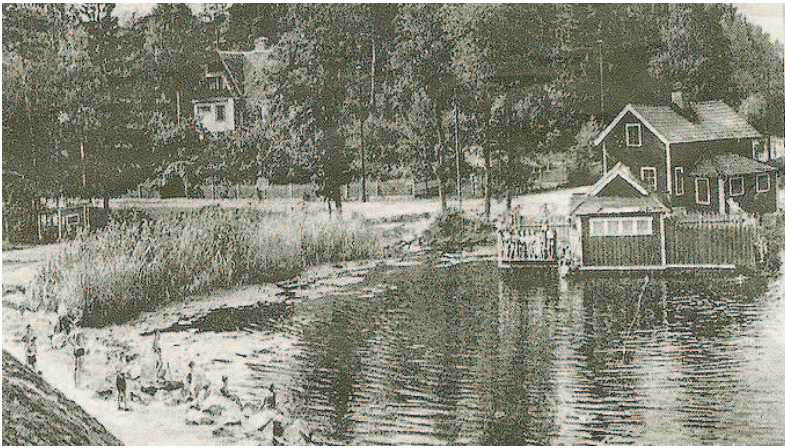
Midsommaren det året firades hos "Birger på berget". Det namnet kanske myntades då, när han startat sina bygg projekt på bergets högsta topp med en vidunderlig utsikt över Mälaren. Där nedanför är hela släktens beryktade badberg.

Lekstugan var bland det första han byggde och hönshuset, där kunde man faktiskt bo någon vecka på sommaren. Här har Ingall och Barbro flyttat in för tillfället. Vem är det som bestämmer i lekstugan?

Under den här bilden har mamma Greta skrivit, "äldste sonen i all sin prakt". Bilden är tagen vid Lötsjön hemma i Sundbyberg. Den gick inte heller av för hackor.

Lötsjön eller Löten som man sa, var Sumpans egen badsjö. Det tog inte 10 minuter att gå dit hemifrån. Här lärde sig Barbro att simma. Det är badhuset med omklädesrum och en liten sandstrand att sola på. Bakom är tvättstugan så man kunde förena nytta med nöje. Bilden är tagen ifrån berget.

Man kan fortfarande mata änder där, som Tord gjorde 1935.

På berget vill Stig fajtas med Tord som inte är lika road. Men om någon annan grabb slog Tord fick den grabben ordentligt på skallen av Stig.

Men Hässelby är inte bortglömt, farmor finns kvar i Bertrandsborg och Birger på berget. "Här är det lägerliv i Hässelby 1934" står det under den här bilden.

HYSS.... TYSST ! Skräm henne inte!
Se, en liten ÄLVA har dröjt sig kvar sedan gryningstimmens dans över tjämens vatten!

Å, vilken fin bild sa jag. Å, den där hemska bilden, sa Barbro, som jag inte ville att någon skulle se då jag var barn. Den är från Järva pölen, en grund liten fyrkantig damm, som antagligen militären grävt, som sedan fylts av grundvatten. Ja att Barbro alltid varit badgalen det finns det många belägg för, det här är nog det första.

Sommaren 1936 var bröderna Mälarpirater tillsammans med Stigs kompis Kalle Englund. De hade fått en fin present av moster Lisa, en kanadensare.

Tord och Kalle i den kanadensiska kanoten. Det kan vara Äppelviken i bakgrunden.

Den här sommaren var Stig Skipper.

Men...

Stig, vid 15 års ålder blev stugan för trång.. för det var vid den tiden han mötte Svea.

Potatisen kokar utanför tältet på ett Primus kök. De var faktiskt med i Scouterna en tid, tills Stig fick en huggkubbe på foten.

Även i Dea kokades potatisen på Primuskök. Det var bekvämligheten efter öppen eld. Det eldades med fotogen, som värmdes upp av lite rödsprit i en plåtkopp uppe vid brännaren. I fotogenbehållaren var en pump som man skapade ett tryck med så att lågan blev som på en gasspis.

Samma sommar 1936 var familjen ut med morfars Dea till båtklubbens nya klubbholme, Gunnars holmen. Eller Gunnarsholmarna för det är en större och en liten holme. De ligger i fjärden en bit väster om Hässelby.

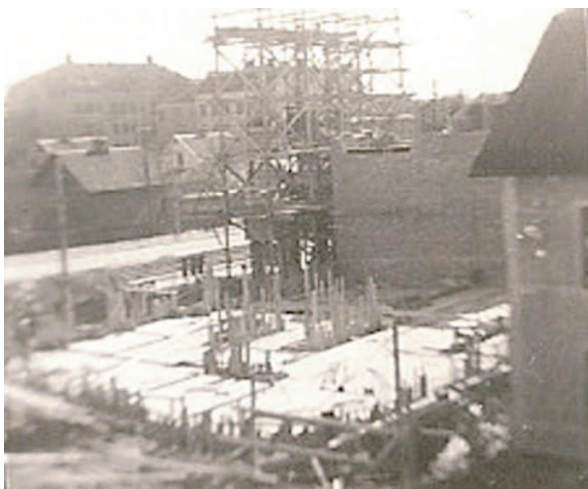
Sällskapet är från vänster, sittande Greta, Lisa, faster Matilda, Wivan, Emma, och John. Stående, Stig och Tord, sittande framför är Barbro.

En rast vid väggkanten.

Min första bil! Ja, den första jag åkt i. En Dodge victory six, från 1920 talet. Bertil hämtade mamma och mig i den från Allmänna BB. i mars 1938. Men den här bilden är från en resa till Grisslehamn den 18 juli 1937. "Men då var du ju inte född", säger någon. Nå det är sant, men jag var tillverkad och det var nog bara jag som kände till det. Jag blev till den 23 juni, i midsommarnatten och hos mamma finns en hemlighet som hon nog själv inte kände till. Hon sitter i baksätet bredvid Lisa. Tord har tillfälligt tagit ratten medan Bertil tar bilden.

Här byggs hörnhuset som kommer att skärma av utsikten mot skolan. I huset till höger hade Barbro flera lekkamrater.

Här sitter faster Matilda i rummet, kanske den sista bilden på henne. Den är tydligare än bilden med mig i knäet, som finns med i album nr. 3.

Så ställde jag till med ett himla rabalder.

Är hon P.D.V.

Sa man, då någon väntade barn på den tiden, det betydde "på det viset."

Man började höja sina röster i omgivningen och tala om att det var skandal. Det var nog främst mostrarna, Wivan och Lisa som ojade sig mest.

Mamma blev förståss ledsen och ville inte gå ut med sin stora mage. Hon var väl inte så glad själv och hade väl aldrig riktigt känt den glädjen. Stig kom för tidigt och Tord för tätt, men Barbro var flicka och det gick väl an. För henne var risken mindre att bli kanonmat.

Det var inte så vanligt att man fick barn så högt upp i åldern på den tiden. Mamma var 46 år och två dagar då jag föddes, sex veckor för tidigt. Det kanske var all upprördhet som fick mig att komma ut och lugna ner dem.

Jag hamnade i kuvös och mamma fick inte se mig på någon vecka. Hon blev orolig och tänkte att det var något fel på mig och sa att om han är vanskapt så låt honom få dö. Men det var bara att jag var så liten, vägde bara 1,8 och fick stanna en månad på Allmänna BB.

Det låg bakom Stockholms stadion i Engelbrekts församling, som det sedan dess har stått i Passet. Jag har nästan bara varit där då jag gått i Första maj tåget eller varit på stadion. Men också då Ann föddes på Allmänna BB. men då blev jag utkörd.

Men det är klart att jag är från Sundbyberg!

Mamma Greta när allt var över...

...och jag åt mig större och alla var glada...

...även moster Wivan.

Friluftslivet har startat.

Redan tidigt vande jag mig vid den dagliga middagsslummern. Till en början fick en vassrugge eller höstack duga som sovplats.

De här bilderna är från midsommaren 1938 och jag var vid pass fyra månader. Jag hade turen att hamna i en familj som älskade mig redan från början. De här bilderna är tagna på Dalarö och de nedan är från ödestugan på Ådö enligt texten i albumet.

Här syns det att sovplatsen blivit uppgraderad och det står "Jan lillemans första tält."

Här sover jag nog middag och de får roa sig så gott de kan tills jag har vaknat. Ja, det var rent otroligt vad omtyckt jag blev. Barbro sa senare i livet att jag kanske till och med var sötare än hennes egna flickor.

Här syns min tillväxt 1938 från 1.825 gram och Duroj stavades ännu med y på slutet.

Sundbybergs Barnavårdscentral.

Journ.-n:r 1093 år 38
 Namn Jan Bertil Duroj
 (f)m. Fågelsången 14 Adr. Fågelsången 14

Datum	Vikt	Föda
13.2	1.825	
8.6	5.200	Brintel xs-
		Spel, Farnat
		Barnen
13.7	6.170	
27.7	6.600	
24.8	6.980	Le Roy'sa krus.
14.9	7.350	Brutist.
21.9	7.530	
5.10	7.640	
26.10	7.880	Acami Zdr
7.11	7.960	

“Jan gungar på högsta grenen” står det i albumet. En travestering av en pop låt vid den tiden. Jag var rädd och skulle just börja gråta. Som när Tord med mycket sorgsen stämma sa. “Vill du ha en liten Indianskalle att gnaga på.” Alla tyckte att jag var så söt då jag putade med underläppen som började darra. Att nöjen är högst relativa, jag lärde mig tidigt förstå. Fast i Sumpan hade man ändå, både spårvagn och tåget att titta på. Vilka funderingar innan jag ens kunde gå.

1938

I Skåne hade jag två kusiner, Boje och Torbjörn som rycktes bort tidigt. Torbjörn blev bara sju och Boje var drygt 20 år.

Bertil på väg till filmarbete i Tyskland. Här lägger färjan till i Sassnitz hamn. Vilken film det var vet jag inte, men det kanske Ann kan klara ut?

Till lille Jan!

Du lilla som plirar mot dagen
vad vet Du om mörker och ljus
där Du med spetsprydda kragen
i vaggan solfyller mitt hus.

Vad var det för fé, som Dig kysste
på ögats glittrande frans?
Var det lyckans fé, som Dig rysste
till jubel, glädje och dans.

När jag känner Din doft Du lilla
min lille jag bäres så vida.
Ack, mitt hjärta slå, slå stilla
jag ser, ser ljus vid Din sida.

Den 14 Mars 1938.

Birger.

Den första dikt jag fått var från farbror Birger. Det var nog en lyckans fé som mig kysste, till jubel, glädje och dans. Så har det varit hitintills.

Birger han byggde ett funkishus och i det huset så fanns det en spis det var en tjusig spis en riktig funkis spis och i den spisen där sitter lille Jan som är ett år nästan på da'n. 12/2-39

Skåpbilen fanns ett tid 1939. Med Birger och Ingalill, faster Greta, Jan och Tord. Här vid Lövsta där soptåget tömde sin last.

Storebror Stig drar lillebror Jan i vagnen, medan mittenbror Tord tar bilden. Tord känns igen på sin skugga. Barbro fick nog inte följa med.

En liten dålig bild på faster, mamma och Jan i vattentomsparken, där tvätten hängdes i maj 39.

Zigenarpaketet på hemväg stod det under bilden till höger. Det är i morfars Dea, sommaren 1939, kanske sista turen för sedan bröt andra världskriget ut och det var slutåkt med både båt och bil till sommaren 1945.

Lille Muj.

Skyarnas minste lille Muj
föll till jorden en dag i ett susande huj.
Han slog sig just inte för han var så mjuk
men kände sig ändå bortkommen och sjuk.

Skyarnas Muj gick på jorden och bad
giv mig en skjorta så blir jag så glad.
Men människorna svarade du är ju så rar
men rarast när ingen skjorta du har.

Skyarnas Muj gick på ängen och bad
låt mig få gunga på blommornas blad.
Men blommorna svarade gungeli gung
fast du är liten så är du för tung.

Skyarnas Muj gick på stranden och bad
tag mig i båten så blir jag så glad.
Men skepparen svarade siken krabat,
tar vi n i båten han äter upp all vår mat.

Skyarnas Muj gick på slottet och bad
giv mig din krona så blir jag så glad.
Men konungen svarade till ett sigill,
gör vi den pojken så får han stå still.

Och åtta lakejer sprang fram i en hast,
för att försöka ta Lille Muj fast.
Men Lille Muj hitta en trappa av sol,
for genom luften så kyrktuppen gol
och kommer han nånsin till jorden igen
kanske hos tuppen han finner en vän.

Som Jan minns den.

“Bilen Won Oben”. Pappa köpte den av
en dam som hade svårt att växla. En nästan
ny Skoda årets modell 1939

Tord skojade med mig om Indianskallen att
gnaga på, men han läste också “Lille Muj”.
Den fanns i en bilderbok han som barn fått
av moster Lisa. Det var nog de enda verser
han kunde utantill, men han framförde dem
på ett strålande sätt. De stod ofta högt på
önskelistan under många familjefester.

Under mitt första levnadsår var det mycket jag måste lära.
Att sitta på pottan och klara av det på den mjuka soffan.
Och tänk, jag minns inte att jag stälpte en enda gång.
Sen blev det vinter och jag fick rulla i snön.

Då jag närmade mig året var det tid att börja träna den viktiga konsten att kunna gå. Hemma i den lilla ettan med kök, bodde vi sju personer. Mamma, pappa, fyra barn och faster, så det var inte så stort svängrum. Den här dagen var Gudrun på besök, faster Beda och Ragnar bodde då på Vegagatan, strax intill oss.

Pappas arbetskamrat och elev P.A Lundgren var också hos oss denna dag. Jag hade kommit dit att jag kunde gå från en till en annan prerson, som tog emot mig. Gudrun släppte iväg mig för att gå till pappa. Han samtalade med P.A, och såg inte att jag kom. Det gick inte bättre än att jag slog huvudet i kanten av stolsbenet. Det blev en stor bula i pannan och jag satt och var ledsen. P.A. som var en duktig tecknare gjorde då denna teckning av mig.

Han blev med tiden Ingemar Bergmans favorit som scenograf. Han fick bl.a Guldbaggen för sitt arbete med "Det sjunde inseglet".

Det tog väl en liten tid då jag ställde in gångövningarna. Men bulan är borta nu och jag har lärt mer än att gå. Det har blivit sommar med spring i benen och bad vid bergen nedanför Birgers i Hässelby. Nu håller pappa reda på mig så jag inte ramlar.

Ibland hörde man vuxna prata om att den eller den hade ramlat. Man ringde ibland och sa det. Jag ramlade flera gånger om dagen men inte var det någon som ringde och talade om det..

Bilderna på denna sida är samtliga tagna med en miniatyrkamera med formatet 2,5x3,5 cm. Därav kvalitén.

Nya vagnen på våren 39. Ove Svärd i vagnen bredvid träffade jag redan på BB, vilket jag inte minns. Men att jag satt i vagnen minns jag, då mamma köpt mig en tandborste som jag hade i en påse i handen. Mamma var inne i en affär och jag satt utanför, tillsammans med en stor hund som jag blev rädd för. Då vi tog upp tandborsten fanns ett runt hål uppe i skaftet. Jag trodde att hunden hade bitit hål där.

Här far Tord runt som en trädkramande talgoxe i skogen. Han skojade ofta med mig. Jag minns en gång då familjen var ute och gick i Sundbyberg när han sträckte sig upp och tog ned en banan från ett träd och gav mig. Alla skrattade men inte jag för jag tyckte bara att han var snäll. Det hände våren 1939 och det skulle dröja till 1945 innan nästa båt med bananer kom.

Här har jag fått en trehjuling som jag kallade min "Silver cykel" och var mycket glad för. Annars var våren 1940 inte så rolig. Särskilt inte för Barbro som fått en adresslapp om halsen och väska packad för att skickas bort någonstans i Sverige. Danmark och Norge blev invaderade av tyskarna och man trodde att även Sverige skulle bli det.

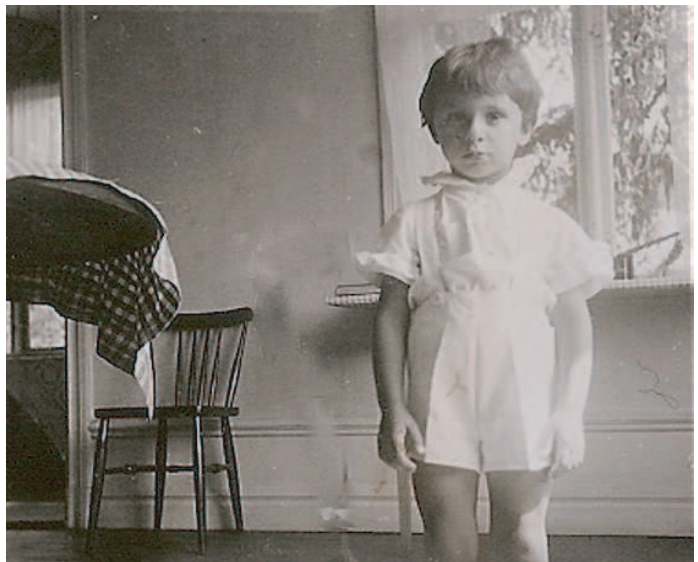
Sommaren 1941 i Hässelby. Stig är hemma på permis och har Svea vid sin sida. Bertil tog bilden på oss vid allmänna badet, som hans far och han själv varit med att anlägga.

Det var lågvatten det året både i Mälaren och världen i övrigt. Men Jan är på väg mot djupet.

Här är Jan med kusin Boje hos farmor.

Den här bilden minns jag då Barbro fotograferade mig. Jag var ledsen och grät, Barbro sa nu blir du glad igen och vinkade med lillfingret.

På jämvägs stationer var det brukligt att ta en bild, i avskedets stund. Så även här. På den här bilden ser man inte att det är en jämvägsstation, för det var förbjudet att fotografera sådana anläggningar. Jo, det är själva stationshuset med sin liggande panel man ser, men det har inte spionen någon glädje av i sitt pussel. "EN SVENSK TIGER".

Det är faster Britta och (Bo) Boje, som farmor, mamma och jag tar avsked av då de åker hem till Hälsingborg. Jag minns att jag tittade på ångloket.

Mamma Tillys 70 årsdag sept 1942
Emma Konrad (Bertil fbr)

De här bilderna är inte från Sundbyberg. Vi flyttade till Råsunda 1941 då jag fick i uppdrag att bära min gunghäst till och från flyttlasset. Men det finns det inga bilder på.

Farmor Otilia fyller 70 år och sitter i mitten mellan sin bror Konrad och hans fru Emma. Det var i Bertrandsborg och det var säkert fullt med folk som gratulerade men det är bara Birgers Greta som skymtar till höger.

Bertil gjorde en tomtedräkt till mig, av creppapper julen 1942.

Jag vill avsluta albumet från Sundbyberg med denna bild "från hemmets lugna vrå" som mamma Greta skrev.

Så här såg det ut i Sverige då, krigsvintern 1943. Det var kallt, man hade varmvatten bara på lördagar, nästa allt var ransonerat. Man stickade tröjor och stoppade strumpor, lyssnade på dagsnyheterna från TT på radioapparaten i hörnet, som nu började tro på en vändning i kriget.

"STOR TYSK FÖRLUST VID STALINGRAD".

Stig i uniform är hemma och tittar i ett fotoalbum tillsammans med Svea och Tord.

Stig och Svea blev Sundbyberg trogna.

Stig och Svea träffades tidigt, som tonåringar. Jag var nyfödd 1938 då de började ha sällskap. Svea berättade att Stig en gång sa, "i kväll måste jag hem tidigt, för min lillebror skall bada i kväll och det vill jag inte missa." Svea kom från Västmanland och hade fått jobb i Sundbyberg. Hon blev tidigt min favorit.

Här nedan är Stig i 50 årsåldern. Han blev bara 59 år. Han fick mycket bruk och damm i lungorna. Till slut tog hjärtat slut.

En tidig bild av Stig, utsikten från fönstret i Sumpan. Han blev med tiden Stuckatör och en skicklig sådan. I åtskilliga kyrkor har han tagit fram gamla målningar från tiden före reformationen. I T-banan har han varit med att utsmycka många stationer. I Kumla kyrka som brunnit och nyuppfördes finns en stor fresk över altaväggen som han och en konstnär lagt upp. Han blev mot slutet lärare i skulpturalt mureri. Hans händer kunde göra mycket saker, som alla smådjur och tuppar han skulpterat på lediga stunder.

Sivert Rapp bodde också i Sundbyberg. Han var en mycket bra kompis till oss alla syskon, även om ålder och kön varierade. Jag tror att Sivert var i ålder mellan Stig och Tord och de träffades redan som barn. För Barbro blev han en extra och trygg storebror. Sivert var nog 16 år äldre än jag och klara bilder av honom har jag inte förrän i tonåren.

Nisse Levin gillade även honom och vi var ofta gäster i hans familj med hustru Inger och sönerna Ole och Sören. Det är Sören som sitter på ramen med Sivert i flygande fläng på en gammal bild från Sundbyberg.

Sivert såg inte världen som de flesta andra. Han såg bilder i allt. Bilder som kunde förbättra världen, göra den vackrare och människor gladare. Han var också samhällskritisk, såg klart orättvisor, förtryck och de vilka berikade sig genom att "stjäla änkans skärv." I sin konst använde han alla material han kom över och lärde sig att behärska allt och gjorde bortkastad skrot till stor konst. Ett strålande bevis för detta finns i konstverket "Noaks ark" i en pelargång på Järnvägsgatan i Sundbyberg. Kommer du upp ur T-banan börjar det strax bakom dig.

Här är två glada bilder av Sivert som hänger i vårt hem i Älvsjö. Flickan på cykel är en typisk Sivert bild. Det är sommar och livet leker och det röda håret brinner i fartvinden. Den bilden köpte jag av Sören i samband med ett föredrag om Sivert på biblioteket i Sundbyberg. Det visades diabilder om Siverts konst. Då bilden på en trärelief, som liknar den till vänster, visades ropade Tord, som satt bland publiken, "det är köksbordet". Tord berättade att i brist på material sågade Sivert upp bordet. Vår relief fick Gun och jag i bröllopspresent av Sivert. Han var ungdomskamrat med Guns föräldrar och hade samma kväll fått höra att deras dotter firade bröllop med "Peder" och Tårtans lillebror. "Peder" var Siverts ungdomsmamn på Stig.

Även Sivert blev gammal. Här står han och skapar, i sin sista stora utställning, tror jag, det var året 1985. Barbro, Anita och Emelie syns i bakgrunden.

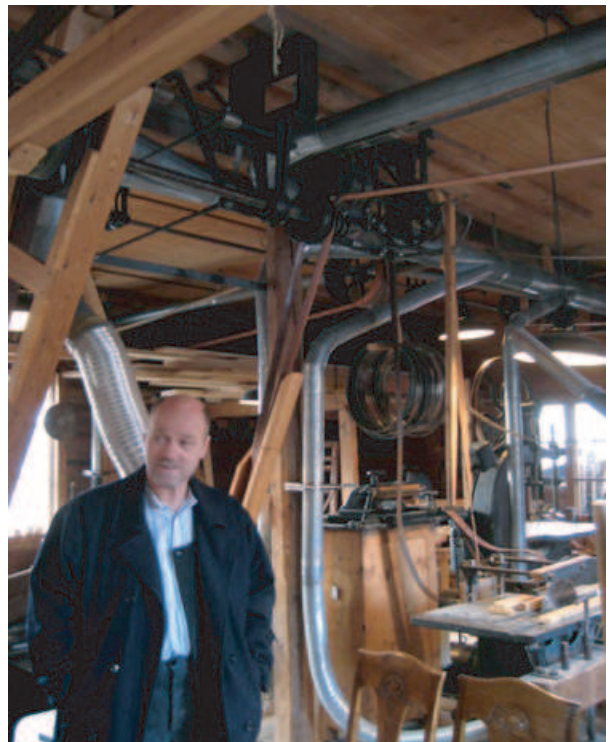
Han gjorde många stora verk för offentliga miljöer.

I Hallonbergens kyrka fick han prästernas medhåll, då han döpte sin skapelse till "Ur mörkret stiga vi mot ljuset". En textrad ur Internationalen.

Emelie 2,5 år fattar galloppen och tar emot prästkragarna av träskulpturen.

Sören Rapp som sitter på cykelramen på motsatta sidan, är även han konstnär. Han är möbelsnickare. Här på sin arbetsplats på Skansen. Där nyttillverkar han gamla möbler, så nära originalens material och tillverkningsätt som möjligt. Snickarverkstan är öppen för allmänheten.

Nisse och jag hälsade på honom på Skansens snickeri som är väl värt ett besök.

Första maj i Sundbyberg 1962.

Gun och Dan i förgrunden, Stig
med banderollen där det står
“Nej till svenskt atomvapen”

Foto Jan Duroj

Det kanske är svårt att förstå att det då var starka krafter igång för att vi i Sverige skulle ha atomvapen.

Inom socialdemokratin var man splittrad och många ville ha en omröstning i frågan. Olof Palme fick igenom att den skulle vila en tid och den gör så ännu.

Då jag gjorde lumpen 1958 fanns det militär som åkte runt bland förbanden och propagerade för atombomber. “Det var inte så farligt, då man såg svampmolnet växa upp skulle man gräva sig en grop att ligga i och då faran var över skulle man borsta av sig med sin lilla atomborste och gå ur det radioaktiva området.”